

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

TURBE ŠEH-SINAN-BABE I POBRIN GROB U SREBRENIKU

Milenko Filipović

Pored onoga što sam čitao o turbetima i legendama o njima u delima F. W. Hasluck-a i Tih. R. Horvatića, video sam lino mnoga turbeta i čuo i zabeležio mnoge legende o njima, ali legenda o sasvim skromnom turbetu u G. Srebreniku se izdvaja od svih koje sam čuo i smatram da vredi da se posebno objavi.

U G. Srebreniku, na kosi, nekoliko stotina metara od ruševina starog grada Srebrenika, nalazi se džamija sa grobljem, a do džamije još nekoliko muslimanskih kuća. Mesto na kome je džamija zove se Bekana. Sama ta džamija kao građevina, ne razlikuje se ni po čemu od mnogih ostalih seoskih džamija po Bosni; jedino što je neposredno uz nju prigradeno jedno turbe. Ni to turbe ne privlači pažnju posmatrača kao građevina. To je sasvim obična niska, jednodelna zgradica pokrivena šindrom. U njoj je grob sličan grobovima po turbetima običnih šehova i evlja, tj. bez ikakve monumentalnosti, bez ikakvih ukrasa ili predmeta koji bi bio vredan pažnje, bez ikakva natpisa. Tek u razgovoru s meštanimi otkriva se čije je turbe, a ujedno i njegov znamenitost.

Po tradiciji meštana, u turbetu je sahranjen šeh Sinan-baba ili Sinan-efendija. On je još za života uslovio podizanje turbeta sebi i poštovanje sebe mrtva zahtevom da meštani isto takvo poštovanje posle smrti ukazuju i njegovu pobratimu, pa su seljani ispunili taj uslov. Tako u groblju, nekoliko metara ispred turbeta, postoji istaknut grob koji se zove Pobrin grob, velika znamenitost Srebrenika.

Po predanju, šeh Sinan je došao u Srebrenik iz Budima 1690. kada su se mnogi Turci i muslimani, koji su morali da napuste Ugarsku i Slavoniju, povukli i naselili po Bosni. Tada ih se naročito mnogo naselilo baš u severoistočnoj Bosni, u oblasti oko Tuzle. Pre pola stoljeća zabeležio je pok. Dr. R. Jeremić da su u Srebrenik, tehajice, Ledenicu i D. Mionicu došli muhadžiri (izbeglice) iz Ugarske i da je tada u Srebrenik došao i šeh Sinan-efendija iz Budima i ostavio iza sebe vakufe u Srebreniku i u Babunovićima. Nema razloga sumnjati u tačnost kazivanja da je Sinan došao iz Budima posle povlačenja Turaka iz Ugarske. Tome u prilog ide i činjenica da datirani nadgrobni spomenici na tom groblju nisu stariji od prve polovine 18.veka.

Predanje dalje kazuje kako je Sinan dobio u svojinu onoliko zemlje koliko je mogao za dan da običe na konju, ali je on svu tu zemlju dao za džamiju. Taj njegov posed, kazuju, nalazio se u Srebreniku i Babunovićima i bio je velik 528 dunuma. Takvo kazivanje – da je neko dobio u posed onoliko zemlje ili feud koliko je mogao da običe na konju za jedan dan – nije ništa neobično: susreće se ne samo u staroj Evropi, nego i na Dalekom istoku a u našim zemljama je uopšte vrlo rasprostranjeno. Zabeleženo je više slučajeva da su na takav način obrazovani vakufski posedi, pa

je ovo predanje o Sinanu i njegovo džamiji jedan novi primer koji samo treba dodati nizu ve? poznatih.

Šeh se bio naselio i živeo na Šehovini. Džamiju su po?eli da grade seljani na mestu malo niže od sadašnje džamije, ali šeh im je savetovao da je grade na mestu gde je sada. Seljani ga nisu hteli poslušati i radili su dalje gde su po?eli. Ve? je i "osijek" bio srezan. Jednom je šeh klanjao i?indiju na mestu gde je on govorio da treba da bude džamija. Pošto je svršio s molitvom, sišao je da se pozdravi s majstorima i rekao im na kraju: " Radite vi, radite!" Kad ujutru – džamija na mestu gde je želeo šeh da bude!

Šeh je išao caru da mu kaže da ustupa svoju imovinu džamiji u Srebreniku. Stražar ga nije htio pustiti. Šeh ga je dodirnuo rukom, i stražar padne mrtav. Jave to caru, a car kaže neka ga puste, jer je on njihov ?ovek. Pošto je izložio caru da je dao svoju imovinu džamiji, car rekne: "Kad si ti dao tvoje imanje, evo od mene da džamija ne pla?a porez!"

Vra?aju?i se od cara, šeh je išao kroz muslimanska sela. Nisu ga primili na preno?ište. Naišao je na ku?u jednog siromašnog hri?anina i pitao ga može li preno?iti kod njega. „More, samo nemamo šta ve?erat,“ odgovori doma?in. Šeh rekne da on ima ve?eru za obojicu. Tako su ve?erali je?mena hljeba koji je šeh nosio u torbici i tom prilikom se njih dvojica sprijateljili te postali pobre ili jarani. Kažu da je taj šehov pobro živeo u Žabarima, da je bio ne samo hri?anin nego Srbin (u selu Žabarima su i danas pravoslavni Srbi) i veruju da je i on bio došljak iz Budima.

Šehu je sledovalo da bude sahranjen posle smrti uz sve po?asti. Me?utim, on je toliko cenio i voleo svoga "pobru" da je naredio za svog života da se i pobro, kad umre, ukopa u isto groblje. Šeh je još rekao, ako ne budu bacali sadaku (milostinju) na pobrin grob, neka je ne daju ni na njegov.

Šeh je umro pre pobre i sahranjen je u turbetu uz džamiju. Kad je umro pobro, iako hri?anin, sahranjen je u istom harem (groblju uz džamiju). Pobrin grob se i sada izdvaja od ostalih grobova oko njega: on je obzidan i na njemu su srazmerno visoki nadgrobni nišani. Iako su nišani ra?eni na muslimanski na?in, svi u selu tvrde da pokojnik u tom grobu nije bio musliman, nego hri?anin, šehov pobro ili jaran.

Na predanje o šehu Sinanu naišao sam 1962. i kod muslimana u selima Humcima i Naviocima u samoj Majevici. Po kazivanju u Humcima, šeh je možda bio poreklom iz Meke, a njegov pobratim je radi njega i sam bio prešao na islam.

U tom kazivanju su izražena dva motiva. Prvi je u stvari teofanija: putovanje božanstava ili svetaca u ljudskom obliku koji nailaze na bogate, negostoprimaljive i nehumane ljude. Ovi ih ne primaju na preno?ište, ali ?e ih primiti neki siromašak. To je ina?e veoma ?est motiv u pri?ama mnogih naroda, pa i kod nas, samo što je u pri?i o šehu Sinan-babi veoma uproš?en. Tim motivom se stoga ne?u ni baviti. Vredi samo ista?i da se u ovom slu?aju radi o jednom preislamskom motivu koji je ušao u islamsku tradiciju.

Drugi je motiv o verskoj toleranciji, koji je u predanju naro?ito istaknut i negovan. Verska tolerancija je uopšte znatna osobina balkanskih naroda i bezbroj je primera ne samo korektnih odnosa izme?u pojedinaca i grupa nego i osobito prijateljstva izme?u muslimana i hri?ana. Kao osobit primer može se navesti slu?aj koji je opisao Evlija ?elebija u Livnu 1660. U jednoj borbi u Livanjskom polju Turci su zarobili i pogubili 3330 hri?ana. Me?utim, jednog zarobljenika je sakrio njegov pobratim Tur?in. Kad je to javljeno Melek Ahmed-paši, on je naredio da se odmah dovedu obojica. Ve? je pozvao krvnika da pogubi zarobljenika. Ali, Tur?in se savio oko vrata

zarobljenikovog i molio pašu da ga ne pogubi, jer se on s njim pobratio. Kad su prisutni krajiški junaci (gazije) objasnile paši šta je pobratimstvo, koje je ina?e ?esto izme?u hriš?ana i muslimana na krajini, paša ih je oslobođio obadvojicu.

Prema tome, prijateljstvo Sinan-babe i njegova hriš?anina pobre ne bi bilo ništa neobi?no. Li?no sam sklon verovanju da u tom predanju iz Srebrenika treba gledati i nekadašnje stvarnosti u oblasti oko Tuzle.

Nikako nisam mogao da utvrdim kom je derviškom redu pripadao šeh Sinan-baba. U turbetu nema stuba niti ima derviškog kauka, po ?emu bi se ta pripadnost lako odredila. Danas me?u muslimanima u tuzlanskoj oblasti, koliko ja znam, nema nikako derviša; ako ih ima, njih može biti sasvim malo i nemaju nikakvog zna?aja. A u 18.veku je moglo biti druk?ije.

Sredinom 18.veka bilo je u okolini Tuzle nekoliko pobuna koje su dizali muslimanski seljaci: 1747, 1748, 1749. i 1754. Bunili su se protiv kuluka (na gra?anju utvr?enja) i visokih poreza. Zna?ajno je da izvori te buntovnike zovu i p o t u r a m a. Naivno je objašnjene F. Spaha da je do tih pobuna dolazilo po nagovoru ljudi na položaju koji su, osjetivši se ugroženim u svojim povlasticama, da bi ih sa?ivali, podstreknavali narod na bunu. Uzroci su morali biti dublji. Nažalost, te pobune još nisu bile predmet dubljeg prou?avanja. Izgleda da je M. Hadžijahi? naslutio dobro zna?aj tih pokreta, koji nisu bili ograni?eni samo na Tuzlu, nego je neke akcije bilo i u Užicu 1748. On prepostavlja da su u tim pokretima u?estvovali hamzeviye (navodno prozvani po šeihu Hamzi Orlovi?u, pogubljenom u Carigradu 1573.) koji su ustvari isto što i bektašije.

Kad se te istorijske ?injenice imaju u vidu, onda i predanje o Sinan-babi dobija drugi vid i zna?aj. Šeh Sinan-baba je pripadao nekom derviškom redu koji je propovedao i praktikovao versku toleranciju, a takvih je bilo me?u derviškim redovima. Naro?ito su bili takvi bektašije, ?ije su u?enje i obi?aji prožeti hriš?anskim elementima u tolikoj meri da se bektaši u Arbaniji ?ak smatraju kao posebna veroispovest. Bektašije npr.u?e da dobar bektašija nesme da pravi razliku izme?u muslimana i nemuslimana i da su bektašije duhovna bra?a ne samo me?u sobom nego sa svim ljudima. Bektašije sve ljude smatraju svojim prijateljima. U tome su bektašije išle tako daleko da su i pripadnici nemuslimanskih religija mogli biti ?lanovi bektašijskog reda. Vrlo je zanimljivo i ono što je izneo Haslak, govore?i o geografskom rasprostranjenju bektašija u Maloj Aziji. Zadržava se na terminu akhi kod bektašija, koji je arapska re? po poreklu i zna?i: moj brat, te ima posebno zna?enje u vezi sa važnim udruženjim ili „bratstvom“, poznatim u ranom 14.veku kao veoma rasprostranjena liga kod seldž?kih Turkomana u Maloj Aziji, a docnije kao politi?ka kombinacija od izvesne važnosti. Akhi (brat) je sa?uvano u tituli šeih-a tekije Hadži Bektaševe, a nekada su bektašije imale najmanje jedan svoj ogrank koji se zvao ”rumska“ (tj.maloazijska) bra?a. Haslak pomišlja da su se bektašije u neko vreme stopile ili da su možda apsorbovale turkmansko ”bratstvo“.

Za vezu Sinanovu sa bektašijama najzna?ajnija je ?injenica da je u tursko vreme u Budimu postojala bektašijska tekija. Njoj je mogao da pripada Sinan pre napuštanja Budima. Zbog svojih socijalnih težnji, pa i primitivno socijalisti?kih, pojedini derviški redovi su progonjeni još u staroj Turskoj. Državna vlast se naro?ito okomila baš na bektaški red, koji je bio najtešnje vezan sa jani?arskom organizacijom, pa je taj red zabranjen kad je ukinuta jani?arska vojska 1826 ali nije uništen. Posle pobune u 18.veku u okolini Tuzle izgleda da su vlasti u zvorni?kom sandžaku imale više uspeha u gonjenju derviša kao propovednika socijalnih reformi i verske tolerancije i kao nosilaca nekih hriš?anskih obi?aja i pogleda me?u muslimanima.

U prilog ovakvog objašnjenja Pobrina groba u Srebreniku govori i ?injenica da to nije jedini takav primer u tuzlanskoj oblasti. Slušao sam u samom Srebreniku da takvo nešto ima i u selu ?ekani?ima (tako?e u opštini Srebrenik). Bio u tom selu, pri?a se, neki musliman, koji je umro nedo?ekavši da mu do?e njegov jaran (pobratim), koji je bio hriš?anin od Maglaja a kad je jaran stigao, umro odmah i on, pa su oba sahranjena zajedno kod džamije, samo što na grobu hriš?aninovu nema nišana. I, kažu, da se selo prozvalo ?ekani?ima zbog ?ekanja. Nisam bio u ?ekani?ima, gde bih sigurno ?uo i nešto više o tome.

Predanje o Sinan-babi i njegovom pobratimu je u svakom slu?aju zanimljivo. Možda ?e dalje beleženje takvih predanja i prou?avanja pisanih izvora dati kona?no objašnjenje tome predanju i otkriti istorijsku podlogu. Tekst koji sam izneo i moje napomene neka bar posluže kao podsticaj tome.

Dr Milenko Filipovi? (1965) "Turbe šeh-Sinan babe i Pobrin grob u Srebrniku", u: ?lanci i gra?a za kulturnu istoriju isto?ne Bosne, Knjiga VI, str.151-155, Tuzla: Muzej isto?ne Bosne.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.